

Filozofie pro právníky, letní semestr 2018

Úkoly k seminárnímu cvičení č. 2

Cílem tohoto semináře bude procvičení porozumění dalších základních pojmů a problémů právní filozofie: přirozené právo a pozitivní právo, pojetí přirozeného práva u Hobbese a Kant, kritika přirozeného práva.

Domácí úkol č.1: Vysvětlení základních pojmů.

Pokuste se porozumět významu uvedených pojmů tak, abyste byli schopni vysvětlit jejich význam.

a) Příroda, přírodní, přirozenost, přirozený, přirozené právo, ius naturalismus, pozitivní právo, právní pozitivismus;

b) Jaký je rozdíl ve významu slov: příroda a přirozenost; přírodní a přirozený; přirozené právo a morálka; přirozené právo a pozitivní právo; ius naturalismus a právní pozitivismus;

c) Jak chápe přirozené právo T. Hobbes? Jak chápe přirozené právo I. Kant?

Tyto pojmy a otázky budeme procvičovat hned v úvodu hodiny prostřednictvím zadaných otázek.

Při přípravě postupujte následovně: ptejte se, co je *a) zdrojem přirozeného práva a co pozitivního práva; b) jaké formy mohou nabývat, c) co je jejich obsahem, atd.* Na základě toho pak odvoďte jejich rozdíly. K přípravě můžete použít přednášku a učebnici.

Úkol č. 1

Na tomto úkolu budeme procvičovat porozumění pojmů přírodní a přirozený, přirozenost člověka, přirozené právo.

§ 19 odst. 1 NOZ uvádí: „Každý člověk má vrozená, již samotným rozumem a citem poznatelná přirozená práva, a tudíž se považuje za osobu...“

Z toho, co již víte o rozdílu významu slov příroda a přirozený, se pokuste zákonodárci poradit, zda by neměl přece jen uvažovat o vhodnějším zdůvodnění přirozeného práva. Určité pochybnosti vzbuzuje pak i odstavec druhý, kdy přirozená práva jsou spojována jen s osobností člověka. V prvním odstavci se ale konstatuje, že díky vrozenosti přirozených práv se člověk považuje za osobu.

Postupujte následovně: *a) prvně se pokuste zodpovědět otázku, o jaké přirozenosti člověka zákonodárce mluvíme, když mluví o vrozené povaze přirozeného práva? Co to znamená mít vrozenou povahu?*

- b) *Následně se zamyslete nad otázkou, co je přirozeností člověka? Co to znamená z filozofického hlediska ptát se na přirozenost člověka?*
- c) *Na závěr uveďte, k jakým interpretačním (výkladovým) potížím může vést toto ustanovení, které podmiňuje poznatelnost přirozených práv rozumem a také citem? Je možné touto schopností podmiňovat uznání člověka za osobu? Znamená to, že kdo tuto schopnost postrádá, tak mu nenáleží přirozená práva?*
- d) *Společenské vědy dělají rozdíl ve významu slov osoba a osobnost. Mělo by právo tento rozdíl respektovat?*

Úkol č. 2

Tento úkol budeme aktivně řešit na semináři prostřednictvím prezentací.

Na podzim roku 2016 předložili poslanci hnutí ANO k projednání novou verzi zákona o eutanazii. Není nutné zdůrazňovat, že se jedná o velmi složitý problém. Dle navrhovatelů je účelem zákona umožnit umírajícím lidem, především nevléčitelně nemocným lidem důstojné ukončení života, a to prostřednictvím asistence druhé osoby. Argumenty pro i proti eutanazii vždy v konečném důsledku vycházejí z nějakého filozofického konceptu života, práva na život, svobodné vůle člověka, důstojnosti atd.

Vaším úkolem je vysvětlit, jaké východisko pro řešení tohoto problému představuje a) Hobbesovo pojetí přirozeného práva, resp. práva na život; b) Kantovo pojetí člověka jako svobodné a odpovědné bytosti.

Otázky, na základě kterých bychom měli porozumět pojetí přirozeného práva u Hobbese a Kanta:

1. Jak chápe Hobbes svobodu člověka a právo na život?

(Pro zodpovězení této otázky je nutné, abyste vysvětlili to, jak chápe Hobbes přirozený stav, svobodu člověka a „právo všech na všechno“.)

2. Proč vzniká stát? Jakou roli zde hraje právo na život? (Zde je nutné vysvětlit důvody vzniku smlouvy).

3. Jakou funkci má stát při ochraně práva na život?

4. K jakému závěru by dospěl Hobbes, kdyby se v jeho době řešila otázka legalizace eutanazie? Co by doporučil zákonodárci, který o takový zákon usiluje?

5. Jak chápe svobodu člověka Kant? Zde byste měli vysvětlit to, čím podmiňuje Kant svobodu člověka a svobodu vůle. (Zde je nutné vysvětlit jeho kategorický imperativ).

6. Jak chápe Kant důstojnost člověka? Co je kritériem důstojnosti člověka dle Kanta?

7. *K jakému závěru by dospěl Kant, kdyby se v jeho době řešila otázka legalizace eutanazie?*

8. *Zhodnot'te obě pozice: a) v čem se shodují; b) v čem se rozcházejí.*

Argumenty k uvedeným otázkám naleznete v textu Hobbes - Kant, který je zveřejněn v ISu.

K lepšímu porozumění těchto textů by měli přispět prezentace, které si někteří z Vás určitě připraví. Text prezentace je nutné zpracovat podle uvedených otázek. Každou otázku je nutné v prezentaci zodpovědět.

Úkoly č. 3

Kritika přirozeného práva.

A) K hlavním kritikům přirozeného práva patří stoupenci právního pozitivismu. Jejich kritika přirozeného práva a morálky je někdy chybně vysvětlována. Proto je nutné objasnit některé postoje, abychom se těchto chyb vyvarovali, a nepokládali je za právně pozitivistickou kritiku.

Vysvětlete následující pozice:

-Když tvrdíme, že jedinec má určitou povinnost, vytváříme tím zároveň morální soud?

-Když tvrdíme, že právo ukládá povinnosti, tvrdíme tím zároveň, že je morálně správné?

-Když tvrdíme, že právo necharakterizují morální znaky, tak tím zároveň tvrdíme, že je nemorální/nesprávné?

Vaše odpovědi budou určitým testem toho, k jakému způsobu právního myšlení tíhnete.

B) K prvním kritikům přirozeného práva patřil anglický filozof, právní teoretik a zakladatel utilitarismu, *Jeremy Bentham (1748-1832)*. Podle něj nelze prokázat existenci přirozeného práva; je to fikce - a to taková, která nemá smysl: *„Hovoří-li se o přirozeném právu, není to nic víc než fráze. O přirozeném právu nemá smysl diskutovat, protože tvrzení odvoditelná z nějaké přirozenosti věcí nelze žádným způsobem prokázat. Přirozené právo nemůže být argumentem potvrzujícím platnost příkazů zákonodárce, tím může být jen princip*

užitečnosti.“¹

Vaším úkolem je vysvětlit: a) Z jakého pojetí přirozeného práva vychází Bentham?

b) Jak rozumíte jeho námitce, že „přirozené právo nemůže být argumentem potvrzujícím platnost příkazů zákonodárce, tím může být jen princip užitečnosti.“

c) V čem byste s Benthamem polemizovali nebo jej přímo kritizovali?

C) Jiné argumenty v kritice přirozeného práva vznáší H. Kelsen, tvůrce Ryzí nauky právní. Ten ve své stejnojmenné práci doslova uvádí: „ § 8 (...) Jestliže se právo považuje za část morálky - přičemž se nechává nezodpovězena otázka, zda tento názor znamená samozřejmý požadavek, že právo se má stanoviti morální, anebo zda znamená, že právo jako součást morálky má skutečně morální charakter -, činí se tím pokus, propůjčiti právu onu absolutní hodnotu, na kterou si činí nárok morálka. Jakožto morální kategorie znamená právo právě tolik jako spravedlnost. Spravedlnost je výrazem pro správný sociální řád. Výrazu užívá se ovšem taktéž ve smyslu pozitivní správnosti, zejména ve smyslu zákonnosti. Jakožto "nespravedlnost" se na příklad jeví, jestliže v jednom případě dojde k aplikaci normy, v jiném, prvním případě naprosto obdobném případě nikoli; o nespravedlnosti se zde pak mluví bez ohledu na morální hodnotu normy samé. "Spravedlnost" je zde pouze jiným výrazem pro "správnost". Ve svém vlastním, od práva odlišném smyslu znamená však "spravedlnost" absolutní hodnotu. Ryzí nauka právní nemůže její obsah zjistiti. Ano, on není- (...) rozumovým poznáním vůbec zjistitelný. Pokusy rozumu vedly až dosud vždy pouze k vyložení prázdným tautologiím, jako například k formulí suum cuique nebo ke kategorickému imperativu. ... Že však pouze ten či onen řád má absolutní hodnotu, tj. je „spravedlivý“, nelze cestou rozumového poznání odůvodniti. Spravedlnost je iracionální ideál. A jakkoliv je snad nepostradatelný lidskému chtění a jednání, lidskému poznání zůstává nepřístupný. Jemu je zůstaveno pouze pozitivní právo. Čím méně se pak věnuje námahy rozlišovati od sebe právo a spravedlnost,... tím více podpory se poskytuje oné ideologické tendenci, kterou se vyznačuje přirozenoprávní směr: Jemu nešlo do značné míry o poznání práva, nýbrž spíše o jeho ospravedlnění , o jeho glorifikaci důkazem, že pozitivní právo není než výronem přirozeného... absolutně správného, spravedlivého řádu;“²

Vaším úkolem je vysvětlit: a) Jak chápe Kelsen přirozené právo? Z jakého pojetí přirozeného práva vychází?

b) Jak rozumíte jeho námitce, že spravedlnost je iracionální ideál?

c) V čem se liší Kelsenova kritika přirozeného práva od Benthamovy kritiky?

d) V čem byste s Kelsenem polemizovali nebo jej přímo kritizovali?

---

¹ Viz k tomu BENTHAM, Jeremy. Critique of the Doctrine of Inalienable, Natural Rights. In: BOWRING (ed.). BENTHAM, Jeremy. *Anarchical Fallacies*. Vol.2., Works, 1843. Dostupné z: <http://www.ditext.com/bentham/bentham.html>.

² Viz k tomu více KELSEN, Hans. *Ryzí nauka právní. Metoda a základní pojmy*. Brno-Praha: Orbis, 1933, s.12-13.

D) Znamý česko-rakouský právní teoretik a logik Ota Weinberger (1919-2009) hodnotí funkci přirozeného práva v právním myšlení těmito slovy: „prosté tvrzení, že existuje přirozené právo, je zcela bezvýznamné; jen zdůvodnění platných přirozeno-právních principů, které lze uplatnit jako argumenty v právnických argumentacích, je relevantní pro právní filozofii a juristickou metodologii“.

Vášim úkolem je vysvětlit a) jak chápe Weinberger přirozené právo?

b) V čem se liší Weinbergerův názor na uplatnění přirozeno-právních argumentů pro zdůvodnění principů od Benthamova názoru?

c) V čem se liší Weinbergerův názor na funkci přirozeného práva od Kelsenova pojetí spravedlnosti jako správnosti?

d) V čem byste s Weinbergerem polemizovali nebo jej přímo kritizovali?

E) Zhodnoťte všechny tři názory. Pokud je některý z nich blízký vašemu myšlení vysvětlete proč.